

DN.

DEBATT

Neuroleptika är makt

Hur skulle läkare och sjukvårdare klara vården i ett neuroleptikafritt samhälle?

Makt korruperar. Det gäller både politisk och medicinsk makt. Här, i detta artikelsammanhang, gäller det medicinsk makt inom psykiatriens svåra och upprivande fält, denna psykiatri som speglar ett samhälles maktmetoder och basala människosyn. Må min utgångspunkt vara "vi alla", att vi alla är människor, att ingen av oss kan definieras (diagnostiseras) bort ur människogemenskapen. Vad ligger i ett namn? Vad är en medicinsk/psykiatrisk diagnos? Vad är den schizofren som inte du och jag är?

Allra först är hon detsamma som du och jag. Människa. Det är banalt. Men det är primärt, det är faktiskt det viktigaste. Ty mot en människa borde en människa bara göra det som hon kunde vilja att denna människa, i en given situation, gjorde mot henne själv.

Jag kan inte polemisera mot neuroleptika. Jag är inte tillräckligt biokemiskt sakkunnig för det! Jag vet, av erfarenhet och ögnasikte, hur neuroleptika kan verka. Jag vet om kroppar som inte längre känner sig själva, huden som har blivit stenardad, eller förvisad till ett "land" långt där borta, lidandet som är större än alla andra: det ogenomträngliga, människolösa, smärtlösa lidandet som är själva separationens — separationen från det som kan kallas det levande!

Men vad ska människor göra när de inte vet vad de ska göra?

Jag syftar nu på utdelarna av neuroleptika, oftast läkare och psykiatrer?

Men, kan man fråga sig, är det så att de inte vet vad de ska göra? Vet de inte alltför väl med ärevördig och traditionell och självklar myndighet, att neuroleptika är det som är bra att göra när en människa kommer till dem, till institutionen, och är vad man kallar "psykotisk": förvirrad, paniskt rädd, hallucinerande.

Då blir självfallet också läkaren rädd för främmande verklighet, om hon inte är helt forskansad i sin vetenskap, sin kvasivetenskap, suveräna allvetenhet och vet, utan osäkerhet, att neuroleptika "is it", precis som vissa reklamannonser vet att "coke is it".

Kanske denna förstenade form för "vetande" tillhör grundproblemet. Ty neuroleptika i ett samhälle där det inte är självklart att de är goda och nödvändiga, skulle nyttjas allt mindre rättshaveris-

Neuroleptika förenas sällan med respekt, dialog, kamratskap. Den som ger och de som får blir varandra främmande. Den som får blir mer eller mindre kuvad och infantil inför den som ger. Den som ger äger maktens attribut, skriver den norska psykologen Wera Sæter.

tiskt, mindre inträngande, mindre tyranniskt.

Detta är inte ett försvar för neuroleptika. Det är ett visst försvar för osäkerhetens element i all vår "vetenskap" och i all vår reflexion. Denna osäkerhet, som man måste riskera, emedan den utsätter en för vissa kaoslandskap, är nödvändig om vår förståelse ska röra sig. Vi måste till exempel börja våga att ställa frågan om vad schizofreni är, vad schizofreni avslöjar/döljer, ja om det alls är något substantiellt, i sig själv.

Vad bor i ett namn, ett diagnostiskt namn? Detta vårt motstånd mot osäkerhet tillhör, tror jag, något av den reaktionära tendens som psykiatrisk kunskap har varit behängd med. Det har inte blivit rörligare under reaktionära mentalitetsvägor som dem vi genomlever under 1980-talet. Själva entusiasmen för att fråga tycks ha försvagats. Bastanta och betryggande paketlösningar serveras.

En pojke kom springande till mig en gång, häftigt och med fruktan och bävan. Han hade läst vad han inte borde ha läst. Han hade i sjukförsäkringspapper läst att "han var schizofren". Jag skrev för tio år sedan en bok om anorexia nervosa: "Kvinnan, kroppen och angsten". En flicka sade till mig: "Om jag vågar läsa boken, så är det för att jag inte längre heter anorexia nervosa, utan mig själv."

Vad jag här syftar till är alltså språkets eget "våld", när det blir kategoriskt, färdigt, allvetande, utan lucka, utan andningshål, utan osäkerhet och andedräkt, utan gemenskap och utan skapande fantasi. Och jag tror att neuroleptika kan förstås i detta perspektiv. Det är också ett språk, långt mer bastant än det verbala språket, naturligtvis med långt starkare effekt, biokemiskt sett, även om mycket kan tyda på att "bindande" verbal kommunikation också har biokemiska konsekvenser. Människan är ett väsen, en organism, ett fält av många "dimensioner", där allt griper in i allt annat.

Lars Mårtensson har beskrivit neuroleptiska verkningar och biverkningar på den levande människan, de dödsbringande effekterna på fantasi, intellekt och kärlekskapacitet. Jag polemiserar inte mot detta. Men allt kan ses från olika synpunkter. Och min är: Inom vilken dialog, eller antidiolog, sker utdelningen och användandet av neuroleptika? I stort sett sker

det i förnedrande och antidiologiska sammanhang. Mycket sällan talar den som ger neuroleptika med den som tar emot neuroleptika. I stället är det makt, förnedring och fjärmande som brukar präglade kommunikationen, eventuellt med ett bättrevetande inslag: "Jag ger dig det som är bäst för dig".

Jag, läkaren och sjukvårdaren, är den som vet vad som är bäst för dig, din stackare!

Lika klart som det är att neuroleptika kan analyseras biokemiskt är det att deras användning kan analyseras i sitt kommunikationssammanhang. Och jag fruktar att utfallet av en dylik analys inte skulle bli mer "saliggörande" än utfallet av den biokemiska analysen.

Ty neuroleptika har otvivelaktigt en inboende förtingligande frestelse. (Och nu tänker jag bara på "utdelningen" av dem på ett kommunikations/makt-plan.) Mottagaren kommer nästan med nödvändighet att känna sig som ett annat slags människa än "givaren", som ett förstört och, i bästa fall, reparabelt, eländigt föremål.

En flicka, akut psykotisk, som jag känner, skulle tvångsinjiceras med, låt oss säga Chlorpromazin. Hon blir så rädd för denna inträngning i hennes organism att hon i sin fantasifulla iver hoppar upp på sjukhustaket, där en medpatient ser henne och ropar: jag tar emot dig. Och ned hoppar hon, med sönderslagna fötter som följd. Men det var bättre än injektionen!

Neuroleptika förenas sällan med respekt, dialog, kamratskap. Den som ger och den som får blir varandra främmande. Den som får blir mer eller mindre kuvad och infantil inför den som ger. Den som ger äger maktens attribut.

Men vad ska man göra?

Skulle det, som Lars Mårtensson påpekar, vara bäst att totalförbjuda neuroleptika?

Jag vet inte. Men det mänskliga klimatet i dagens västeuropeiska samhälle är inte glädjefyllt och kamratligt. Få tecken tyder på beredskap att kämpa för de förnedrade. Få tecken tyder på basal sojidaritet, på en grundinsikt om att vi alla är människor, tillsammans och på samma jord. Vi lever i egoklamrandets tid. Där kan vi komma att dö, för vi ser oss inte omkring på radikalt sätt. Vi varken ser eller hör så att det resulterar i praktisk och politisk handling, varslan om sammanbrott av alla nödvändiga och goda livssystem.

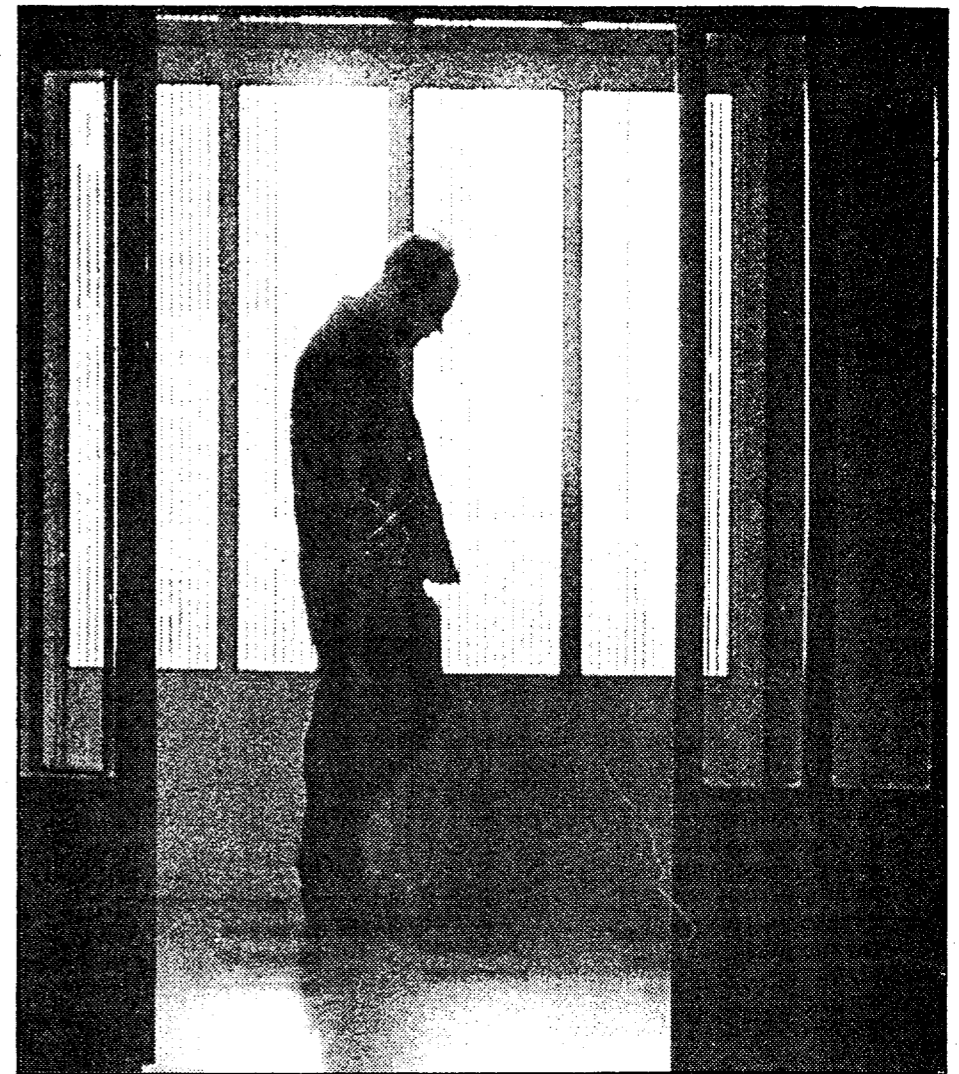
Därför kan jag 1) inte omedelbart tro på de mäktigas, dvs läkarnas, villighet att avlägsna biokemiska maktmedel, ja inte ens på en utbredd insikt om att dessa medel är destruktiva maktmedel, 2) jag kan inte omedelbart tro på folkets, dvs de mångas, villighet och förmåga att integrera den mänskliga nöden, som ett neuroleptikafritt samhälle skulle avslöja, i sin mitt. (Ett neuroleptikafritt liv skulle inte i sig bli mindre präglat av lidande, men lidandet skulle bli mer uppenbart, ja, naknare. Och 1980-talet är njutningens årtionde, inte lidandets och insiktens.) och 3) jag vet inte hur dagens hälsovårdspersonal är utrustad, mänskligt och fackligt, till att utmanas av de människor som de då skulle konfronteras med.

Finns det insikt och hopp hos de många läkare och sjukvårdare om att de på ett skapande och förnyande sätt skulle kunna se, höra och i sinne och hjärta se, höra och ta emot den förvirring och panik som man kan tänka sig skulle komma och "knacka på" om ingen längre dopas på de medicinskt legala sätten?

Man skulle få lov att "upprusta" sjukvårdspersonalen på förhand. Det betyder inte att den måste läsa kilometervis med böcker om "psykiskt lidande". Nej, de skulle bli tvungna att skolas i en annan och mänsklig insikt i "psykiskt lidande". Många skulle få lov att "omvända sig" från en insiktstyp till en radikalt annan typ av insikt. Detta började ske i slutet av 1960-talet. I dag verkar det avlägset. Och om det, attitydmässigt, inte var så avlägset, skulle det ändå ha varit mycket tidskrävande.

Dessutom är fackfolk inte mer människor än vad alla andra är det. I stort sett är också de slitna och eländiga i sina privata och känslomässiga liv. De kan inte förväntas stå ut med mer än sin andel av det allmänna eländet. Att de inte ska få utöva mer makt än nödvändigt är emellertid ett nödvändigt krav.

Jag tror därför att ett neuroleptikafritt samhälle först måste ha undergått väsentliga politiska och intellektuella förändringsprocesser. Motivationen för att kämpa för neuroleptikafrihet måste först frigöras. Den hänger ihop med en grundmotivation för att förhålla sig direkt till mänskligt lidande. Dessutom måste lidandet vara uthärdligt. Och för neuroleptikaanvändaren betyder det först och främst att någon måste finnas

Ett neuroleptikafritt samhälle skulle göra lidandet naknare, tror Wera Sæter.

där, tillräckligt starkt och långvarigt, och att det måste finnas en plats att vara på, en plats som är nog frihetsälskande och nog trygg.

Utdelning av neuroleptika är (också) en form för kommunikation, från "utdelare" till patient, och omvänt. Det ligger nära till hands att kalla denna kommunikation för "felslagen" och förnedrande. Man kunde också säga att neuroleptika används mot de sorgliga utslag av "felslagen" kommunikation mellan människor. Det verkar, för mig, mer fruktbart och sant att förstärkt själssjukdomar som utslag av relationsbrist och relationsförvirring än som något annat.

Neuroleptika är något av det som vi i detta samhälle begagnar för att hålla väsentliga verklighetsdimensioner borta från oss själva. Naturligtvis är det viktigt att sätta in kampen på ett fält, även om detta är ett delfält. Men det är nödvändigt att veta att det rör sig om ett delfält.

För tänk om man, på juridiskt sätt, totalförbjöd neuroleptika. (Läkemedelsindustrin, som är mycket mäktigt, skulle satsa starkt på att förhindra ett sådant förbud!) Tänk om neuroleptika inte längre fanns, om

ingen delade ut dem, ingen längre åt dem eller fick depåsprutor. Vad skulle då kunna tänkas ske? Skulle de 100 000 användarna i Sverige genast bli mer levande?

Ingen vet. Men en hel del skulle helt säkert uppleva att ett tyngande ok försvann. Läkare och sjukvårdare skulle, i stort sett, bli förvirrade. Vad skulle de göra i sin förvirring? Utan att samhällets samlade mänsklighet hade blivit större och varmare än den nu är, utan att kunskapspotentialen hade skärpts bland fackmän och andra, är jag rädd för att de som nu lider med neuroleptika, skulle lida under andra och värre former av övergrepp och våld.

Kanske inte. Ty kanske är, som Lars Mårtensson påpekar, ingrepp i kunskapskänslocentra i hjärnan de förfärligaste av alla tänkbbara ingrepp.

Detta är inte ett försvar för neuroleptika, det är en minimal bit av en insiktsprocess. Det är, i bästa fall, ett försvar för människor.

WERA SÆTER
Översättare:
Cilla Johnson

Debattredaktör: Göran Beckéus
Tel. 08/738 12 19